

PRZEGLĄD PRAWA ADMINISTRACYJNEGO

(3)2020 • DOI: 10.17951/ppa.2020.3.233-240

UNIWERSYTET MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE

WOJCIECH TARAS

wojtar1960@o2.pl

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9643-8282>

Recenzja: Iwona Sierpowska, „Śmierć w ujęciu prawa administracyjnego”, Wolters Kluwer, Warszawa 2020, ss. 385

Review: Iwona Sierpowska, „Śmierć w ujęciu prawa administracyjnego”, Wolters Kluwer, Warszawa 2020, pp. 385

Z przeczytanych tekstów tanatologicznych najgłębiej zapadła mi w pamięć myśl pewnego Francuza o tym, że śmierć jest naturalną kolejną życia, a tylko otoczenie umierającego czyni ją straszną: „Sądzę po prawdzie, iż to owe wydwarzania i straszliwe ceremonie, jakimi ją otaczamy, bardziej nas przerażają niż ona sama”¹. Temu właśnie aspektowi śmierci została poświęcona recenzowana monografia – pierwsza tego rodzaju w polskiej doktrynie prawa administracyjnego – bowiem „[ś]mierć jest kresem życia, ale nie kresem ochrony tego, co jest związane z ludzką egzystencją” (s. 357).

Recenzowana książka składa się z krótkiego wprowadzenia, pięciu rozdziałów, z których każdy zamknięty jest kilkustronicowym wyborem orzecznictwa

---

¹ M. de Montaigne, *Próby. Księga pierwsza*, Warszawa 1985, s. 216.

sądów powszechnych i administracyjnych, a także z zakończenia zawierającego podsumowanie rozważań oraz ośmiu uwag *de lege ferenda* i obszernej bibliografii.

W pierwszym zdaniu wprowadzenia Autorka przypomina powszechnie znaną konstatację o nieuchronności faktu znanego jako śmierć jednostki ludzkiej, aby dalej podkreślić, że jest ona przedmiotem zainteresowania wszystkich gałęzi wiedzy, również nauk humanistycznych i społecznych. Prawo chroni życie człowieka, ale też stara się ograniczyć skutki śmierci w sferze rodzinnej, społecznej i gospodarczej. Czyni to także prawo administracyjne w różnych układach i zakresach, nie tylko w drodze regulacji materii w ramach jednego rodzaju aktu stanu cywilnego czy sposobów lokalizacji miejsc pochówku. Autorka zaznacza wieloaspektowość zgonu w przestrzeni publicznej i wskazuje, że celem monografii jest „przedstawienie publicznoprawnych skutków śmierci z perspektywy jednostki i struktur administracyjnych oraz zbadanie tytułowego zdarzenia prawnego przez pryzmat interesu jednostkowego i publicznego” (s. 16). Warto dodać, że przedmiotem rozważań nie są kwestie aborcji, przyjęto bowiem jako wyjściową koncepcję cywilistyczną, że osobą jest człowiek od chwili narodzin (art. 8 § 1 Kodeksu cywilnego), jednakże nie można było pominąć w dalszych partiach pracy konsekwencji urodzenia martwego dziecka, gdyż odnoszą się do tego zdarzenia przepisy aktów o różnej mocy prawnej.

Rozdział pierwszy dotyczy zjawiska śmierci i jego odbicia w przepisach prawnych, z tym że rozważania jurydyczne zostały poprzedzone zwięzłym fragmentem o charakterze filozoficznym i etycznym, poświęconym zarówno skomplikowanym i kontrowersyjnym ocenom niektórych postaci śmierci nienaturalnej (samobójstwo, eutanazja, kara śmierci), jak i nowej formie pochówku – kriogenizacji. Następnie Autorka przechodzi do wyjątkowo istotnej kwestii prawnego zdefiniowania śmierci człowieka w kilku aktach prawa powszechnie obowiązującego i aktach kierownictwa wewnętrznego, aby zwrócić uwagę na to, że śmierć jako zjawisko biologiczne ma charakter procesu, a obecne regulacje prawne związane z tym faktem dalekie są od doskonałości. Ostateczny kres życia ludzkiego znajduje utrwalone historią miejsce przede wszystkim w prawie sądowym. Omówione zostały więc w pierwszej kolejności instytucje prawa cywilnego (uznanie za zmarłego, stwierdzenie zgonu, dziedziczenie, ubezpieczenie na życie) i prawa karnego (zabójstwo oraz jego postacie kwalifikowane, ochrona zwłok i miejsca pochówku), a następnie przepisy innych niż prawo administracyjne gałęzi prawa, mianowicie prawa konstytucyjnego (prawo do życia), rodzinnego i opiekuńczego (ustanie małżeństwa), prawa pracy (wygaśnięcie stosunku pracy, urlop okolicznościowy), prawa ubezpieczeń społecznych (wypłata świadczeń w rodzaju renty rodzinnej), prawa bankowego (rozwiązanie umowy o prowadzenie rachunku, pokrycie kosztów pogrzebu ze środków zdeponowanych w banku, odwrócony kredyt hipoteczny) i prawa własności intelektualnej (czas ochrony praw twór-

cy). W krótkiej konkluzji rozdziału podkreślono, że regulacja prawna śmierci człowieka ma niezmienny cel, a jest nim ochrona dóbr materialnych i niematerialnych zmarłej osoby oraz jej rodziny; prawo chroni życie, jednak po śmierci jednostki ochrona przynależy pozostawionym dobrom (s. 67). Należy zaznaczyć, że Autorka nie uległa pokusie prowadzenia rozważań na temat życia jako dobra metafizycznego, pozostawiając je filozofom.

Rozdział drugi recenzowanego opracowania dotyczy materii bezpośrednio związanej z tytułem pracy. Można go podzielić na dwie części o zróżnicowanym ciężarze teoretycznym. Zostały one poprzedzone dwustronicowym wstępem, w którym ponownie przypomniano, że śmierć człowieka i przepisy prawa administracyjnego wiążą się nie tylko ze sporządzeniem aktu zgonu i pochowaniem zwłok w określonym miejscu. W pierwszej części rozdziału zwrócono uwagę na sprawy organizacyjne administracji publicznej związane ze śmiercią piastuna organu lub pracownika urzędu, ponieważ w przypadku organów kolegialnych rozważania tego rodzaju mają najwyższy wymiar hipotetyczny (s. 79). Omówione zostały skutki zgonu Prezydenta RP, premiera, wójta oraz radnego, a następnie na tej podstawie stwierdzono, że śmierć tych osób nie wymaga wprowadzenia do porządku prawnego szczególnych regulacji z uwagi na hierarchiczną i scentralizowaną strukturę administracji, konstrukcję organu administracji publicznej, w której odróżnia się urząd (element przedmiotowy) od piastuna (element podmiotowy), a także z powodu opartej na ustawie dekoncentracji wewnętrznej, pozwalającej na obejmowanie kompetencji zmarłego funkcjonariusza przez inną osobę do czasu obsadzenia organu lub uzupełnienia braku kadrowego w urzędzie (s. 91). Rozważania zawarte w tym rozdziale książki mają spory ładunek teoretyczny, gdyż potwierdzają znaczenie ciągłości działania władzy wykonawczej jako elementu konstrukcyjnego tej części władzy państwowej oraz jako elementu budowy definicji administracji publicznej².

Druga część omawianego rozdziału ma charakter zdecydowanie bardziej analityczny. Otwiera ją fragment odnoszący się do problematyki występowania zgonów na skalę masową i rozwiązań prawnych przyjętych w 2020 r. mających na celu zwalczanie epidemii koronawirusa. Zamieszczono tu szczegółową analizę przepisów dotyczących policji administracyjnej oraz jej kompetencji reglamentacyjno-porządkowych. Trafna jest uwaga, że chociaż epidemie mają charakter nadzwyczajny i przemijający, to jednak przeprowadzone rozważania

² Zasada działania administracji publicznej w sposób ciągły i stabilny dla utrzymania bytu państwa jest powszechnie przyjmowana jako składnik budowy definicji opisowej administracji zarówno w naukach prawnych (zob. np. J. Łętowski, *Prawo administracyjne. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1990, s. 10), jak i w naukach politologicznych (zob. np. A. Ferens, *Administracja publiczna. Wprowadzenie do nauki administracji publicznej*, [w:] *Administracja i polityka. Wprowadzenie*, red. A. Ferens, I. Macek, Wrocław 1999, s. 23).

dają podstawę do wysunięcia postulatu zmiany prawa funeralnego w kierunku ułatwienia pozyskiwania nieruchomości pod nowe cmentarze, bardziej racjonalnego wykorzystywania ich powierzchni oraz wprowadzenia obowiązku kremacji zwłok osób zmarłych na choroby zakaźne (s. 112)³. Następnie Autorka przechodzi do opisu funkcjonowania zakładu administracyjnego (publicznego), jakim jest podmiot wykonujący działalność leczniczą (szpital, zakład opiekuńczy). Koncentruje się przede wszystkim na prawie użytkownika zakładu i jego osób bliskich do informacji o stanie zdrowia pacjenta, dostępie wymienionych osób do dokumentacji medycznej, możliwości odmowy poddania się uciążliwej terapii oraz umożliwienia zaspokojenia potrzeb religijnych członków danego związku wyznaniowego. W końcowym fragmencie rozdziału drugiego omówione zostały skutki śmierci w kilku obszarach regulacji materialnego prawa administracyjnego, a mianowicie obywatelstwa, paszportów i dowodów osobistych, ewidencji ludności, stowarzyszeń, spółdzielni, wywłaszczania nieruchomości oraz ujawniania danych osobowych zmarłego. W tytule podrozdziału, co prawda, wyraźnie zaznaczono, że dotyczy on jedynie wybranych zakresów regulacji prawa administracyjnego, ale mimo to zabrakło mi w tym miejscu rozważań poświęconych zagadnieniu pośmiertnego nadawania orderów i odznaczeń państwowych przez Prezydenta RP. Słusznie jednak przypomniano, że w prawie administracyjnym uprawnienia i obowiązki osoby są z nią trwale związane, śmierć więc skutkuje ich wygaśnięciem, chyba że przepisy prawne przewidują instytucję następstwa prawnego (s. 130). Nadanie odznaczenia państwowego *post mortem* ma to do siebie, że adresatem tego aktu władzy państwowej jest osoba już nieistniejąca, tym samym daje to asumpt do prowadzenia rozważań na temat konstrukcji tzw. nieaktu (aktu administracyjnego nieistniejącego)⁴, a także do zastanowienia się nad wyjątkowością tego sposobu uhonorowania przez państwo zasług osoby zmarłej w kontekście klasyfikacji prawnych form działania administracji⁵.

W rozdziale trzecim zostały przedstawione dwie kwestie powszechnie łączone z problematyką prawa administracyjnego, czyli akt zgonu oraz postępowanie ze zwłokami ludzkimi. Śmierć jest zdarzeniem wpływającym na stan cywilny i w związku z tym podlega rejestracji w wykazie urzędowym (rejestr, księga)

³ Na początku wieku brytyjski Home Office rozpisał sześciomiesięczną konsultację społeczną dotyczącą sposobów pozyskiwania terenów pod nowe cmentarze i otrzymał znaczny odsetek odpowiedzi, że należy raczej rozpocząć akcję zachęcającą do kremacji zwłok dla lepszego wykorzystania już istniejących powierzchni grzebalnych, niż prowadzić uciążliwe procedury lokalizacyjne. Zob. D. Brown, *Shared plots to solve grave crisis*, "The Guardian Weekly" 2004, no. 5, s. 8.

⁴ Zob. zwłaszcza: S. Gajewski, A. Jakubowski, *Nieakt w prawie administracyjnym*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2013, nr 6.

⁵ Zob. J. Mazurkiewicz, *Pośmiertne nadawanie orderów i odznaczeń*, „Palestra” 2012, nr 7–8; R.K. Tabaszewski, P. Jakubowski, *Ustawa o orderach i odznaczeniach. Komentarz*, Lublin 2013, s. 56–58 (art. 7), s. 161 (art. 35).

prowadzonym przez organy administracji publicznej. Autorka drobiazgowo opisała istotę stanu cywilnego, procedurę prowadzącą do sporządzenia aktu zgonu oraz przypadki specyficzne, takie jak rejestracja zgonu osoby o nieustalonej tożsamości, stwierdzenie zgonu, uznanie za zmarłego czy zagadnienie rejestracji martwego urodzenia. W dalszej kolejności odniosła się do czynności na sporządzonym akcie zgonu (uzupełnienie, sprostowanie, unieważnienie) oraz do szczególnych trybów rejestracji zgonu, a mianowicie śmierci na polskim statku w związku z działaniami wojennymi oraz poza granicami kraju, aby zaznaczyć w konkluzji wyjątkową moc dowodową aktu stanu cywilnego dla dokonania szeregu dalszych czynności administracyjnych. Jedną z pierwszych jest postępowanie ze zwłokami, „symbolicznym wspomnieniem człowieczeństwa” (s. 162). W tym rozdziale odniesiono się do wielu dyskusyjnych kwestii, żeby jedynie wymienić problematykę dzieci martwo urodzonych, obumarłych płodów, odróżnienia zwłok od szczątków ludzkich, stwierdzenia zgonu przez lekarza w i poza zakładem leczniczym, zabezpieczenia i przechowywania zwłok, ich transportu na znaczne odległości (powyżej 60 km), sekcji zwłok oraz ich ekshumacji, także w świetle przepisów o Instytucie Pamięci Narodowej, przekazywania zwłok na cele badawcze w trybie administracyjnym w przypadku ich niepogrzebienia przez osoby uprawnione, dobrowolnej i świadomej donacji oraz przeszczepów z ciała zmarłego (transplantacja *ex mortuo*). Jak zostało już wspomniane, analizowane w opracowaniu zagadnienia budzą kontrowersje zarówno w sferze prawa, jak i praktyki, niemniej należy w całej rozciągłości przychylić się do obserwacji Autorki na temat archaiczności przepisów prawnych dotyczących stwierdzenia zgonu (s. 172–173).

W rozdziale czwartym skoncentrowano się na administracyjnoprawnych aspektach pochówku. W zasadzie można ten rozdział podzielić na dwie zasadnicze części: organizację pochówku oraz prawną regulację cmentarzy. W obu drobiazgowo przeanalizowano poszczególne przepisy prawne i dokonano oceny trafności rozwiązań, zgłoszono też stosowne postulaty zmian. Rozważania rozpoczynają się od uwagi o braku legalnej definicji pogrzebu i jego większej pojemności semantycznej w porównaniu z pochówkiem (s. 227), aby następnie przejść do zagadnień szczegółowych: sposobów chowania zwłok, w tym kwestii pogrzebu symbolicznego, wojskowej asysty honorowej, kręgu podmiotów uprawnionych i obowiązanych do pochowania osoby zmarłej, ponoszenia kosztów pogrzebu, pochówku dzieci martwo urodzonych oraz materii doskonale znanej Autorce, czyli świadczeń z zakresu pomocy społecznej i zabezpieczenia społecznego w celu sprawienia pochówku i kultywowania pamięci o zmarłym. Druga część rozdziału poświęcona została prawnej regulacji cmentarzy. Cmentarz to „symboliczny kres życia, ale i kres działań administracyjnoprawnych towarzyszących śmierci” (s. 271). Przepisy ustaw nie zawierają definicji legalnej cmentarza, lukę

tę wypełnia doktryna; można natomiast odnaleźć w nich normowanie szeregu istotnych kwestii w rodzaju zakładania i poszerzania cmentarzy, projektowania dojsć i dojazdów, utrzymania cmentarza, prowadzenia ewidencji (księga osób pochowanych na cmentarzu, księga grobów, alfabetyczny spis osób pochowanych), opłat za usługi cmentarne, charakteru prawnego regulaminu cmentarza, zamknięcia cmentarza i uznania go za zabytek. W konkluzji rozdziału zawarto stwierdzenie o nieprzystosowaniu przedmiotowej regulacji prawnej do współczesnych uwarunkowań społecznych i technicznych (s. 295–296).

Rozdział piąty nosi tytuł *Pamięć i kult*. Przeprowadzono tu analizę przepisów prawnych odnoszących się do żałoby, symboliki grobu, kultywowania pamięci o zmarłych oraz eksponowania zwłok i szczątków ludzkich. Ten fragment monografii ma bardzo szczegółowy charakter. Podniesiono tu m.in. problematykę: zakresu informacji o zmarłym przekazanych w nekrologach, klepsydrach i napisach nagrobkowych; ogłaszania żałoby narodowej oraz w wymiarze lokalnym; lokalizacji grobu i prawa do niego jako dobra osobistego; grobów i cmentarzy wojennych; pomników nagrobnych i tablic pamiątkowych; miejsc zagłady oraz pomników historii; wreszcie świąt jako wyrazu upamiętnienia zmarłych. Jak widać, dotyczy on kontrowersyjnych i tym samym budzących społeczne emocje regulacji prawnych oraz praktyki organów administracji publicznej związanych z ich stosowaniem, jak choćby honorowanie tzw. żołnierzy wyklętych czy próby burzenia pomników uznanych przez bieżącą władzę za niezgodne z obowiązującą linią polityczną. Należy mocno zaakcentować stwierdzenie, że Autorka nie przeprowadziła wartościowania treści stosownych przepisów prawnych, lecz ograniczyła się do ich analizy i jedynie w niektórych przypadkach przytoczyła wyjątki z uzasadnienia projektu ustawy.

Warto zwrócić uwagę na fragment książki odnoszący się do problematyki wystawiania zwłok i szczątków ludzkich na widok publiczny w charakterze eksponatów w muzeach czy relikwii w miejscach kultu poszczególnych związków wyznaniowych. Zwłoki są rzeczą w rozumieniu prawa cywilnego, jednakże wymagają specyficznego traktowania z uwagi na godność człowieka, uczucia osób bliskich oraz pamięć o nim. Z tych przyczyn ustawa cmentarna stwierdza, że przepisy dotyczące ekshumowania i transportu zwłok nie odnoszą się do archeologicznych prac wykopaliskowych, tym samym wydobyte w ich ramach szczątki nie muszą być ponownie pochowane i mogą być eksponowane na podstawie przepisów o zabytkach i muzeach⁶. Trafnie podkreślono w opracowaniu

⁶ Art. 19 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (t.j. Dz.U. 2019, poz. 1473 ze zm.); art. 1 i 2 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz.U. 2018, poz. 720 ze zm.); art. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2020, poz. 282 ze zm.).

brak jasnego kryterium prawnego pozwalającego na odróżnienie ekshumacji – i w konsekwencji nakazu ponownego pochówku – od wydobycia szczątków w ramach badań archeologicznych, np. w postaci granicy upływu czasu pomiędzy wspomnianymi faktami (s. 346). Poruszony przez Autorkę problem jest szeroko dyskutowany przez archeologów, podnoszą bowiem, że kryterium pojęcia zabytku archeologicznego nie wyczerpuje metoda wykopaliskowa, gdyż ta musi zostać uzupełniona przynajmniej dwoma innymi kryteriami: okolicznością przerwania pamięci z czasami współczesnymi oraz niemożnością ustalenia właściciela rzeczy⁷. Trudno więc nie przyznać racji Autorce, że „brak unormowań sfery ekspozycji zwłok zmusza do tolerowania praktyk moralnie nagannych” (s. 350), zwłaszcza w przypadku plastynacji szczątków ludzkich.

W zakończeniu znajduje się nie tylko podsumowanie dotychczasowych rozważań, ale przede wszystkim argumenty przemawiające nie za jakąś formą unifikacji przepisów prawa administracyjnego, lecz za poprawą jakości prawodawstwa w postaci większej spójności systemowej, a także za regulacją wielu kwestii bezpośrednio w ustawie, a nie w rozporządzeniu lub – co gorsza – w akcie kierownictwa wewnętrznego, wreszcie zaś za uwspółcześnieniem języka prawnego, pozostającego mocno w tyle w stosunku do szybkich przemian stosunków społecznych i nieustającego postępu technicznego. Równie istotne są propozycje kierowane do prawodawcy o przemyślenie i uporządkowanie szeregu istotnych zagadnień, jak np. ustawowe uregulowanie kryteriów i sposobów stwierdzenia śmierci, ponowne zdefiniowanie zwłok ludzkich, szczątków i popiołów, unormowanie procedury kremacji i donacji zwłok na cele naukowe oraz uchwalenie nowego prawa cmentarnego.

Przedstawiona monografia nie jest traktatem czysto teoretycznym, lecz dobrym przykładem zastosowania metody formalno-dogmatycznej dla przeprowadzenia analizy oznaczonego zjawiska nieobojętnego dla prawa. Nie można przecież budować teoretycznych konstrukcji bez oparcia się na podstawach doktrynalnego opisu instytucji prawa przedmiotowego oraz analizy przebiegu linii orzecznictwa sądowego⁸. Autorka trafnie skoncentrowała się na zagadnieniach jurydycznych i wyłącznie wtedy, gdy było to konieczne, sięgała do źródeł z innych dziedzin wiedzy, zwłaszcza medycznej. Co równie istotne, nie ma tu rozbudowanych wtrętów metafizycznych, czytelnik nie rozprasza się uwagami z zakresu antropologii kulturowej, historii sztuki czy literatury. Autorka nie war-

⁷ Tak np. Z. Kobyliński, *Współczesne problemy prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego w Polsce*, [w:] *Wokół problematyki prawnej zabytków i dzieł sztuki*, red. W. Szafrąński, K. Zalaśńska, t. 3, Poznań 2009, s. 152–153.

⁸ W. Dawidowicz (*Polskie prawo administracyjne*, Warszawa 1980, s. 71) już dawno zadał pytanie, „na czym będą opierały się »wielkie syntezy«, jeżeli nie zostaną poprzedzone przez analityczne monografie na »małe tematy«?”

tościuje też analizowanych rozwiązań prawnych z punktu widzenia określonego stanowiska politycznego, pozostawiając ocenę tzw. polityki historycznej każdemu z odbiorców. Krótko mówiąc, to dobra książka prawnicza.

Bibliografia

- Brown D., *Shared plots to solve grave crisis*, "The Guardian Weekly" 2004, no. 5.
- Dawidowicz W., *Polskie prawo administracyjne*, Warszawa 1980.
- Ferens A., *Administracja publiczna. Wprowadzenie do nauki administracji publicznej*, [w:] *Administracja i polityka. Wprowadzenie*, red. A. Ferens, I. Macek, Wrocław 1999.
- Gajewski S., Jakubowski A., *Nieakt w prawie administracyjnym*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2013, nr 6.
- Kobyliński Z., *Współczesne problemy prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego w Polsce*, [w:] *Wokół problematyki prawnej zabytków i dzieł sztuki*, red. W. Szafrąński, K. Zalasieńska, t. 3, Poznań 2009.
- Łętowski J., *Prawo administracyjne. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1990.
- Mazurkiewicz J., *Pośmiertne nadawanie orderów i odznaczeń*, „Palestra” 2012, nr 7–8.
- Montaigne M. de, *Próby. Księga pierwsza*, Warszawa 1985.
- Tabaszewski R.K., Jakubowski P., *Ustawa o orderach i odznaczeniach. Komentarz*, Lublin 2013.

Abstract: The reviewed monograph is the first study of this kind in the Polish doctrine of administrative law. It consists of a short introduction, five chapters, each of which is closed with a few-page selection of the jurisprudence of common and administrative courts, and an ending with a summary of the presented considerations and eight *de lege ferenda* remarks, as well as an extensive bibliography. The author analyzed a number of acts of different legal force concerning the administrative and legal consequences of death for the relatives and society. Attention was paid in particular to the issues of death of the guardian of a public administration body, the obligations of the medical facility towards the patient and his family, the preparation of a death certificate, handling of the corpse and the location of cemeteries.

Keywords: administrative law; administrative and legal consequences of death; obligations of the medical facility; location of cemeteries

Abstrakt: Recenzowana monografia to pierwsze opracowanie tego rodzaju w polskiej doktrynie prawa administracyjnego. Składa się z krótkiego wprowadzenia, pięciu rozdziałów, z których każdy zamknięty jest kilkustronicowym wyborem orzecznictwa sądów powszechnych i administracyjnych, a także z zakończenia zawierającego podsumowanie przedstawionych rozważań i ośmiu uwag *de lege ferenda* oraz obszernej bibliografii. Autorka dokonała analizy szeregu aktów o różnej mocy prawnej dotyczących administracyjnoprawnych skutków śmierci dla osób najbliższych i społeczeństwa. Uwagę zwrócono w szczególności na zagadnienia śmierci piastuna organu administracji publicznej, obowiązki zakładu leczniczego wobec pacjenta i jego rodziny, sporządzenie aktu zgonu, postępowanie ze zwłokami oraz lokalizację cmentarzy.

Słowa kluczowe: prawo administracyjne; administracyjnoprawne skutki śmierci; obowiązki zakładu leczniczego; lokalizacja cmentarzy